

Jarmila Burgetová ÚVODEM

Ivana Laiblová Kadlecová ve svém úvodním „ohlédnutí“ prozradila všem, kteří to ještě nevědí, že dostávají do rukou poslední „papírové“ číslo INFORMACÍ,¹ tedy zpravodaje, který téměř dvacet let sloužil knihovníkům a informačním pracovníkům Akademie věd ČR při plnění jejich povinností. Ač byla – s výjimkou třech prvních „letákových“ čísel – u zrodu všech Informací, nepodlehla smutku či nostalgii a pohlédla s důvěrou do budoucna, kdy budou vycházet INFORMACE už jen elektronicky.

Tak jako každoročně se čtvrté číslo INFORMACÍ věnuje odezvám zahraničních cest pracovníků KNAV zejména na účast mezinárodních kongresů, konferencí a workshopů. V prvním části čísla jsou to zejména zkušenosti týkající se digitalizace, budování repozitářů a odborných otázek, které s tím souvisejí. Z tohoto tematického rámce vybočuje úvodní příspěvek Martina Lhotáka, který má širší záběr a dosah; zabývá se komplexněji třemi významnými evropskými kongresy a konferencemi – IFLA, LIBER a ECDL. Pavel Srb spolu s Martinem Lhotákem referují o pátém ročníku mezinárodní konference Open Repositories, konané v červenci 2010 ve španělském

Madridu. Ve svém dalším příspěvku Pavel Srb informuje o workshopu nazvaném „Your metadata on the Web“, který se uskutečnil koncem listopadu v prostorách Královské knihovny v nizozemském Haagu. Workshop uspořádala síť Europeana Connect (ve spolupráci s projektem Europeana verze 1), financovaná z prostředků Evropské komise. Pavel Srb nás do třetice (spolu s Tomášem Janderou) seznámí s průběhem a výsledky druhého technického setkání sítě EOD (eBooks on Demand), které se konalo na podzim 2010 v slovinské Lublani. Zdeněk Tichý zpracoval své dojmy z návštěvy renomovaného mezinárodního veletrhu CEBIT 2010.

Druhá část příspěvků se věnuje problematice *Open Access*. Iva Burešová a Martin Lhoták informují o velice zajímavé konferenci expertů, k níž došlo koncem roku v německém Kolíně nad Rýnem. Organizovala ji síť pro vědecké informace Geoportis, partnery byly Národní knihovna pro vědu a technologie v Hannoveru, Národní lékařská knihovna v Kolíně nad Rýnem a Národní ekonomická knihovna – Leibnizovo informační centrum pro ekonomii v Kielu.

Iva Burešová ve svém dalším příspěvku píše o workshopu ENCES, který v Budapešti zorganizovaly Maďarská Akademie věd a Budapeštská obchodní škola. Již tradičně zveřejňujeme také dojmy a poznatky získané na každoročně konané renomované akci Online Information v Londýně. V prosinci 2010 se jí zúčastnily Iva Burešová a Ivana Laiblová Kadlecová.

Tomáš Jandera nám přiblíží atmosféru konference CASLIN 2010, která se tentokrát – ve svém 17. ročníku – odehrála ve slovenských Tálech.

Kateřina Durecová a Zdeňka Chmelařová se zúčastnily výroční konference IgeLU 2010, uskutečněné v belgickém univerzitním městě Gent. Zajímavý je rozsah akce; konference se zúčastnilo na 430 delegátů

z 31 zemí. Jak autorky konstatují, mezinárodní skupina uživatelů Ex Libris zastupuje přes 300 institucí z celého světa a hájí práva uživatelů produktů firmy Ex Libris.

Do světa vyjely i pracovnice knihovnědného oddělení KNAV; již po druhé se zúčastnily inspirativní letní knihovnědné školy ve francouzském Lyonu a podaly nám o jejím průběhu svůj referát.

Číslo uzavírají krátké nekrology, obsahující základní informace o třech osobnostech, které nás v roce 2010 navždy opustily. Po nečekaném úmrtí Jana Vlachého na podzim 2010 to byl koncem roku odchod dvou velikánů – nestorů oboru (shodou okolností také s úzkými vztahy k naší vlasti) **Hermana Liebaerse** a **Jeana Meyriata**. Na jejich vklad do naší profese nelze zapomenout!

¹ První číslo INFORMACÍ vyšlo koncem roku 1991.

Ivana Laiblová Kadlecová
**OHLÉDNUTÍ
ZA INFORMACEMI**

Martin Lhoták
**TÉMATO
AKADEMICKÝCH
KNIHOVEN
NA EVROPSKÝCH
KONFERENCÍCH**

Dívám se na dvě krabice sešitů s archivem INFORMACÍ a vnitřně se vyrovnávám s realitou, že k nim již žádná další krabice nepřibude, jenom jeden jediný poslední sešit. V těch škatulích je zhruba dvacetileté svědectví vývoje KNAV, odraz toho, jak se její pracovníci/pracovnice snažili posunout své zkušenosti a poznatky dál do jednotlivých SVI a knihoven ústavů AV ČR i jak se způsob této prezentace vyvíjel po stránce obsahové i formální. A také jak se do tvorby obsahu zapojovali externí autoři. První pokus o elektronické vydávání bez tisku byl učiněn již v roce 1997, brzy však z nápadu sešlo a na popud Komise pro vědecké informace AV ČR zůstalo při tištěném způsobu. Bylo to v době, kdy jsem v jednom z úvodníků udílela následující radu: ... *Téměř všichni by už měli mít k e-mailu přístup, pokud jej nepoužíváte běžně a průběžně, navykněte si laskavě aspoň pravidelně poštu sledovat. Je to nejrychlejší způsob komunikace, kromě toho nestojí poštovní poplatky a zprávy odesíláme všem knihovnám najednou v jednu chvíli...* Dnes už ta slova znění hodně starožitně.

Přiznám se, že je mi tištěné formy INFORMACÍ líto, ale že jsem za její zachování ani moc nebojovala. A rovněž přiznávám, že když jsem si chtěla prohlédnout zpětně, co jsem kdy psala, podívala jsem se do elektronického archivu. Vzpomínám si na období, kdy bylo rozhodnuto o novém způsobu katalogizace „do počítače“ namísto do psacího stroje; v průběhu několika málo let pak došlo k zastavení tisku katalogizačních lístků a zůstala tvorba pouze elektronického katalogu. Vyvolalo to bouři nevole, nedůvěry a nekonečné diskuse. Dnes už si nikdo nevzpomene. Já mám tu dobu v paměti docela dobře a pamatuji si ten nesnadný úkol, prosadit nový trend. Kupodivu, nebyla to tehdy otázka generační.

Protože se nechci zařadit mezi tehdejší nevěřící, přijímám poslušně rozhodnutí o změně vydávání INFORMACÍ pouze v elektronické formě s nadějí, že si tento bulletin rychle najde cestu vzhůru i do šířky. Máme tu už řadu příkladů, že to tak jde, máme tu spoustu šikovných lidí, kteří posunou obsah i formu v souladu s nejnovějšími technickými možnostmi.

Přeji INFORMACÍM, putujícím do kraje po skleněných vláknecích či „kouřovými“ signály, dobré a dochvilné autory, zajímavé příspěvky a dychtivé čtenáře, kteří si možná pro jistotu některý ze zajímavých článků vytisknou, aby si jej pročetli ve vaně, v tramvaji nebo doma na kanapi.

Tento článek průřezově popisuje tři velké konference, které se konaly v roce 2010 v Evropě, a zaměřuje se přitom zejména na témata, která se týkala akademických knihoven.

Výroční konference LIBER je v tomto směru zcela jistě největší a nejvýznamnější evropskou akcí. Zejména v posledních letech je její program naplněn řadou kvalitních často technicky zaměřených příspěvků. Rok 2010 tuto tendenci jen potvrdil, kvalitní byl nejenom program, ale i místo konání, kterým byla na přelomu června a července Aarhus University a State and University Library. Zastřešujícím tématem bylo „Re-inventing the Library. The Challenges of the new Information Environment“. Mezi nejlepší příspěvky patřila většina „keynotes“, organizátoři zpřístupnili na svých stránkách jejich videa. Mezi nimi bych vyzvedl příspěvky Clifforda Lynche (Coalition for Networked Information, USA) „The future arrives: scholarly practice, scholarly communication and the roles of libraries“ a Lee Dirkse (Microsoft, USA) „The next generation scholarly communication ecosystem: implications for librarians“. Jon Orwant (Google, USA) si ve svém příspěvku „Deriving the library from first principles“ kladl několik otázek, týkajících se budoucí role knihoven a možností, co by knihovny měly podniknout. Žádné jednoznačné závěry nepadly, naopak tvrdí, že budoucnost přinese každé knihovně možnost najít si svou vlastní cestu. Kromě keynotes byl výběr z velkého množství příspěvků v paralelních sekcích, které jsou nyní k dispozici na stránkách konference.¹

Příspěvky byly zaměřeny na hlavní subtémata konference, ze kterých je zřejmé směřování knihoven k elektronickému obsahu a s tím souvisejícím službám:

- The Library in the Context of E-science
- The Library in the Context of E-education
- Making Collections Digitally Available
- Library Management

¹ <http://www.statsbiblioteket.dk/liber2010>

Kongres IFLA, který se v srpnu roku 2010 konal ve švédském Göteborgu, je největším světovým setkáním knihovníků.² 76. výroční konference byla zaměřena na otevřený přístup ke znalostem - podporu udržitelného pokroku. Hlavní téma bylo tedy blízké zejména knihovnám z akademického prostředí, kde je otevřený přístup - „open access“ již několik let stále více akcentován. Výroční kongres je událostí se širokým záběrem a velkým počtem příspěvků. Účastnilo se ho celkem 3 300 delegátů ze 121 zemí.

Subtémata konference byla:

- Open access and digital resources
- Policy, strategy and advocacy
- Users driving access and services
- Tools and techniques
- Ideas, innovations, anticipating the new

Zahájení se ujala prezidentka IFLA Ellen Tise a společně s ní Jan Eliasson, dřívější předseda Valného shromáždění OSN a švédský ministr zahraničních věcí. Významnou představenou aktivitou IFLA byla Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression (FAIFE), která usiluje o ochranu intelektuální svobody, přístupu k informacím a svobody projevu. Řada příspěvků se nesla v duchu podpory otevřeného přístupu. Poměrně nově se k „open access“ začínají hlásit také národní knihovny, což velmi zřetelně ve svém příspěvku vyjádřil Bas Savenje, ředitel Královské knihovny v Haagu, jedné z nejvýznamnějších evropských národních knihoven. Zajímavá byla přednáška Ulricha Herba, ve které zhodnotil klasické i nové metriky pro „open access“ a popsal jejich výhody a nevýhody. Za bezkonkurenční vrcholné „představení“ celé konference považují vystoupení Hanse Roslinga „A fact based world view“. Příspěvek byl zaměřen na vývoj světové populace a na to, co tento vývoj ovlivňuje. Svým zaměřením tato prezentace nebyla knihovnická, ale jejím hlavním posláním bylo upozornění, že přístup k informacím a ke vzdělání má na tento vývoj a na způsob života obrovský vliv. Tím se příspěvek výrazně identifikoval s hlavním mottem celého kongresu. Způsob prezentace byl naprosto jedinečný, Hans Rosling dostal za své příspěvky již několik ocenění a na kongresu IFLA se mu ho dostalo v podobě (na knihovnických konferencích nevídaného) „standing ovation“ od účastníků celé plenární sekce. Více jeho přednášek je možné shlédnout na http://www.ted.com/speakers/hans_rosling.html

Většina příspěvků z celého kongresu je v elektronické formě dostupná na webu IFLA: <http://www.ifla.org/en/conferences-programme-print/216>

² <http://www.ifla.org/en/ifla76/congress-information>

Univerzita v Glasgow v září hostila 14. ročník konference **ECDL – European Conference on Digital Libraries**.³ Tato konference je prestižní událostí v prezentaci výsledků posledních výzkumů v oblasti digitálních knihoven, jejímž výstupem je také kvalitní sborník vydávaný vydavatelstvem Springer. S informačně velmi přínosným příspěvkem „Digital libraries – European perspectives and initiatives“, jenž byl jedním ze dvou „keynote talks“, vystoupila Liina Munari z Evropské komise, která představila aktivity EC v oblasti digitálních knihoven. Po iniciativě izo10 zaměřené na digitální obsah následuje další s názvem „Digital Agenda for Europe“ s vizí do roku 2020. Mezi hlavními cíli je otevřený přístup k obsahu a nárůst prostředků pro výzkum a inovace. Druhý „keynote“ přednesla Susan Dumais z Microsoft Research. Popsala web a digitální zdroje jako dynamické prostředí, které se v čase mění. Uživatelé opětovně navštěvují stejná místa a přitom se chovají podle určitých vzorů, které jsou ovlivněny jejich záměry a změnou obsahu. Představený prototyp zvýrazňoval obsah, který se od poslední návštěvy změnil a umožnil lepší orientaci. Po hlavním programu konference následovaly workshopy se zajímavým obsahem. Jedním z nich byl workshop zaměřený na interoperabilitu digitálních knihoven, jenž byl pořádaný DL.org (<http://www.dlorg.eu>). Organizátoři tohoto workshopu jsou velmi aktivní v oblasti digitálních knihoven, na jejich webu je možné kromě příspěvků z Glasgow nalézt i další zajímavé materiály. V rámci workshopu „Very Large Digital Libraries“ věnovaného digitálním knihovnám představil Mgr. Tomáš Foltýn z Národní knihovny ČR open source systém Kramerius 4, na jehož vývoji spolupracuje i Knihovna AV ČR.

Pavel Srb
Martin Lhoták
**OPEN REPOSITORIES
2010**

Ve dnech 6. až 9. července 2010 se ve španělském Madridu uskutečnil již pátý ročník mezinárodní konference zkráceně nazývané **Open Repositories**.

Bohatý odborný program byl zahájen přednáškou klíčového řečníka Davida de Roureho, nazvanou **Repozitáře a propojená otevřená data: z pohledu projektu myExperiment** (Repositories and Linked Open Data: the view from myExperiment).

³ <http://www.ecdl2010.org/>

Tento projekt je zaměřen na sdílení metod zpracování dat (viz blíže <http://www.myexperiment.org/>).

Dále byl konferenční program rozčleněn do několika paralelně probíhajících sekcí, nejprve obecných sekcí a následně sekcí pro uživatelské skupiny konkrétních softwarů používaných pro provoz repozitářů.

Na konferenci byla představena řada inovativních projektů, z nichž bychom čtenáře Informací rádi upozornili zejména na projekty DOARC, ORCID a Researcher Name Resolver zaměřené na identifikátory autorů publikací. DOARC (Distributed Open Access Reference Citation Services, <http://www.isnoldenburg.de/projects/doarc/>) je nová služba vyvíjená DINI (Deutsche Initiative für Netzwerkinformation, Německá iniciativa pro síťové informace) v rámci vznikající sítě repozitářů s otevřeným přístupem (<http://oansuche.open-access.net/>).

Služba DOARC si klade za cíl tvořit interaktivní index referencí vědeckých dokumentů, zejména těch dostupných právě formou otevřeného přístupu. Za klíčový problém, který je při vývoji služby potřeba vyřešit, je považována správná identifikace autorů publikací. Za tím účelem vznikly již jiné služby, například ResearcherID společnosti Thomson Reuters (<http://www.researcherid.com/>) nebo AuthorClaim (<http://authorclaim.org/>). Právě službu Author Claim, kterou vyvinul Thomas Krichel, tvůrce decentralizované databáze RePEc (Research Papers in Economics, <http://www.repec.org/>), se rozhodli využít realizátoři projektu DOARC. Databáze AuthorClaim je jednak zrcadlena na serveru DOARC, aby byla urychlena odezva systému, jednak je synchronizována s vlastní databází DOARC.

ORCID (Open Researcher & Contributor ID, <http://orcid.org/>) je iniciativa, jejímž cílem je vytvořit otevřený a nezávislý registr identifikátorů vědců. Za vznikem iniciativy stojí na jedné straně komerční subjekty (například firmy Thomson Reuters či Elsevier), na straně druhé představitelé projektů otevřených repozitářů (mj. arXiv či Social Science Research Network).

Researcher Name Resolver je název japonské služby, která funguje jako poskytovatel jmenných autorit a odkazů na webové zdroje jednotlivých vědců. Alfa verze služby je dostupná na adrese <http://rns.nii.ac.jp/>. Služba využívá osmiznakové číselné identifikátory, které jsou vědcům v Japonsku přidělovány v souvislosti s poskytováním výzkumných grantů (tento systém v Japonsku mimochodem funguje již od roku 1939) a dále identifikátory používané v rámci systému ReaD, který provozuje Vědecká a technologická agentura Japonska (Japan Science and Technology Agency). Jako zdroj užitečných dat jsou využívány také adresáře vědeckých pracovníků univerzit.

Velmi inspirativní byla rovněž prezentace technického a komunitního rámce Hydra (<https://wiki.duraspace.org/display/hydra/The+Hydra+Project>). Hydra je víceúčelový rámec, který je využitelný v různých typech institucí a je postaven na využití repozitářového softwaru Fedora, resp. Fedora Commons.

Pozornost si zaslouží i program DuraSpace's Solution Communities, jehož smyslem je sloužit jako katalyzátor sebeorganizujících se komunit při vývoji softwaru s otevřeným zdrojovým kódem. Program pracuje se třemi rolemi členů komunit, jimiž jsou stevard (steward), zahradník znalostní báze (knowledgebase gardener) a „nadšenec“ či „zvěstovatel“ (evangelist).

Zájemce o problematiku otevřených repozitářů bychom rádi upozornili jednak na konferenční web (je k dispozici na adrese <http://or2010.fecyt.es/>), jednak také na podrobnou zprávu o konferenci, kterou připravila Mgr. Lenka Němečková z Českého vysokého učení technického v Praze (tuto zprávu najdete na adrese <http://www.akvs.cz/pdf/zprava-or2010-nemeckova.pdf>).

Pavel Srb

Tomáš Jandera

DRUHÉ TECHNICKÉ SETKÁNÍ SÍŤE EOD

Od 29. září do 1. října 2010 se ve slovinské Lublani uskutečnilo druhé technické setkání sítě EOD (eBooks on Demand, tj. eKnihy na objednávku). Zástupci knihoven zapojených do projektu EOD (<http://bookszebooks.eu/>) si na něm vyměnili zkušenosti s dalším využitím e-knih po jejich doručení zákazníkovi (uživateli, který si je objednal) a s jejich dlouhodobým uchováním.

Z České republiky se projektu EOD zatím účastní čtyři knihovny, konkrétně Moravská zemská knihovna v Brně, Vědecká knihovna v Olomouci, Národní technická knihovna a Knihovna AV ČR, v. v. i. Aktuální seznam všech zúčastněných knihoven (včetně jejich zobrazení na mapě) je dostupný na adrese <http://bookszebooks.eu/partner.php5>. Zástupci všech uvedených knihoven byli přítomni i na uvedeném setkání.

Pokud se týká zpřístupnění e-knih vytvořených v rámci služby EOD, Vědecká knihovna v Olomouci je zpřístupňuje prostřednictvím dedikované digitální

knihovny dostupné na adrese <http://eod.vkol.cz/>. Národní technická knihovna je ukládá do systému Kramerius, viz <http://kramerius.techlib.cz/kramerius/>, obdobně postupuje i Moravská zemská knihovna, viz <http://kramerius.mzk.cz/>. V Knihovně AV ČR, v. v. i., zatím nebyly v rámci služby EOD žádné knihy digitalizovány, a proto nejsou zatím ani zpřístupněny.

V rámci setkání proběhlo celkem pět workshopů – na jednom z nich byla věnována pozornost tvorbě strukturálních metadat, o něž by mohly být obohaceny digitalizované dokumenty. Mezi nejdůležitější údaje v tomto směru patří stránkování, dále například seznam obrázků s popiskami, trvalé identifikátory obrázků, grafů apod. či navigace prostřednictvím obsahu.

Proběhla též diskuse o možnosti zapojení uživatelů do tvorby metadat (například při vyplňování objednávky e-knihy) či o jejich tvorbě na zakázku s využitím levné pracovní síly například z Číny. V souvislosti s novými funkcemi v systému pro řízení objednávek, který je provozován sítí EOD, byla také věnována pozornost tisku na objednávku (print on demand). Ukazuje se, že zatím je nejvíce využívána služba Amazonu (<http://www.booksurge.com/>, resp. <https://www.createspace.com/>).

Velmi podstatnou součástí technického setkání se stala ukázka demonstrační verze obecného vyhledávače zobrazujícího výsledky z katalogů všech knihoven, které jsou zapojeny do projektu EOD. Vyhledávač by měl být brzy zpřístupněn prostřednictvím webu sítě EOD.

Stručná zpráva o průběhu druhého technického setkání sítě EOD je dostupná na adrese <http://bookszebooks.eu/news.php?id=916>.

Pavel Srb
**WORKSHOP
„YOUR METADATA
ON THE WEB“**

24. listopadu 2010 se v prostorách Královské knihovny (Koninklijke Bibliotheek) v nizozemském Haagu uskutečnil workshop nazvaný **Your metadata on the Web** (Vaše metadata na webu). Workshop uspořádala síť EuropeanaConnect (<http://europeanacconnect.eu/>) ve spolupráci s projektem Europeana verze 1. Obě zmíněné aktivity jsou financovány z prostředků Evropské komise. Workshop

byl určen pro účastníky z knihoven. Celkem se jich na akci setkala přibližně dvacet, z toho se v pěti případech jednalo o reprezentanty projektu Europeana.

Cílem série pěti workshopů, již byl uvedený workshop součástí, bylo shromáždit seznam možných rizik (a také přínosů), která plynou z vystavení metadat na webu. Konkrétně se jednalo o metadata, která předávají do Europeany poskytovatelé dat (Data Providers) a jejich agregátoři (Aggregators). Na základě získané zpětné vazby (identifikovaných rizik) je postupně dotvářen návrh nových smluv, které jsou uzavírány mezi Europeanou a jednotlivými poskytovateli a agregátory dat. V první polovině roku 2011 by měly být návrhy smluv zpřístupněny k širší diskusi s poskytovateli a agregátory dat, a to v souvislosti se zpřístupněním tzv. dunajské verze Europeany. Tato nová verze bude obohacena o výraznou podporu vícejazyčných funkcí a rovněž o prvky sémantického webu.

Workshopem účastníky provázela Jill Cousinová, která je výkonnou ředitelkou Nadace Europeana (Europeana Foundation). Smysl workshopu v úvodu upřesnil Patrick Peiffer, který má v síti (projektu) EuropeanaConnect na starosti oblast licencí. P. Peiffer mj. uvedl, že předáním metadat vyjadřuje daná instituce souhlas s jejich zveřejněním. V Europeaně neprobíhá žádná filtrace metadat, tj. instituce poskytující metadata si musí vždy sama zvážit, která metadata bude zasílat.

Proběhla také diskuse o možném využití licenčních modelů Creative Commons, zvláště licence CC-BY-SA (v angličtině na adrese <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/> nebo v překladu do češtiny na adrese <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.cs>). Ta by však pravděpodobně pro metadata nebyla vhodná.

Poté účastníci workshopu představili své instituce z hlediska možností využití produkováných metadat, aby bylo možno vycházet při úpravě smluv skutečně z praxe. Klíčová je pochopitelně problematika vlastnictví (meta)dat. Následně společně hledali důvody, proč mít nebo proč naopak nemít metadata zveřejněna. Jako důvody, proč mít metadata zpřístupněna, byly identifikovány zejména viditelnost metadat, jejich rychlejší šíření (diseminace), získání nových zájmových skupin, vnímání knihovny jako užitečné instituce, možnost vylepšení dat (na základě komentářů od uživatelů), možnost spolupráce a úspory z rozsahu (economies of scale). Naopak mezi důvody, proč metadata nezveřejňovat, se objevily zvláště ztráta kontroly, nadbytečnost, ztráta důvěryhodnosti organizace, nesprávné naložení s metadaty, nárůst provozu na serverech či ztráta autority (metadata si po jejich vystavení může uživatel stáhnout, provést jejich transformaci a díky lepším dovednostem v oblasti optimalizací pro vyhledávače získat lepší pozici ve výsledcích vyhledávání).

V rámci workshopu byla také zmíněna užitečnost náhledů (previews), a to především u některých typů objektů (například muzejních). Každá instituce však musí dbát na to, zda má oprávněno náhled zveřejňovat.

Ačkoliv v současné době Knihovna AV ČR, v. v. i., do Europeany nepřispívá (v aktuálně používaných verzích repozitářů není z technologického hlediska možné předávat metadata v požadovaném formátu Europeana Semantic Elements, zkráceně ESE), na předávání metadat do Europeany se v blízké budoucnosti chystá, a to v souvislosti s plánovanou migrací dat z dosud užívaného systému Kramerius (verze 3) a systému EPrins do nové verze systému Kramerius a následnému využívání tohoto systému v ostrém provozu.

Zdeněk Tichý
**MEZINÁRODNÍ
VELETRH CEBIT 2010**

Ve dnech 3. 3.–4. 3. 2010 jsme se s Ing. Martinem Lhotákem zúčastnili mezinárodního veletrhu CEBIT v německém Hannoveru. Veletrh byl tento rok méně rozsáhlý, některé plochy byly proti minulým rokům nevyužity. Údajně stoupla průměrná denní návštěvnost oproti minulým ročníkům, ale zdálo se nám, že spíše tam, kde byly vystavovány a předváděny technologie zaměřené na masovou zábavu. Velkým hitem veletrhu byly samozřejmě 3D technologie, které jsme si sice také „osahali“, nicméně naše návštěva byla hlavně ve znamení e-knih, skenerů a virtualizace.

Do budoucna plánujeme pořízení několika čteček knih, které by bylo možno půjčovat čtenářům. Problém je zatím v tom, že není možno zabezpečit obsah proti zkopírování, čímž by mohlo dojít k porušení licenčních ujednání s dodavateli obsahu. Dále se nám vzorky, které jsme měli v rukou, nezdály pro naše účely příliš odolné proti poškození. To je vzhledem k účelu, za jakým mají být pořizovány, dost zásadní nedostatek; obzvláště když jsou ceny těchto zařízení zatím poměrně vysoké. S výše zmíněnými nedostatky jsme se setkali například i u čtečky již před CEBITem avizované firmou Asus. Ani tento jinak celkem zajímavý model s označením DR-900, s poměrně příjemným a rychlým ovládním a dotykovým displejem s výbornou čitelností, zatím z těchto důvodů našim požadavkům nevyhovuje.

Navštívili jsme stánky prodejců knižních skenerů, např. Treventus, izS, Zeutschel, Image Access. Vzhledem ke zdárně se rozvíjejícímu digitalizačnímu pracovišti v Jenštejně je samozřejmé, že se zajímáme o vývoj v této oblasti, nicméně naším hlavním cílem byl tentokrát výběr skeneru, který by měl sloužit návštěvníkům knihovny. Zaujal nás e-Scan firmy izS, samoobslužný skener, který byl projektován právě pro snadné používání veřejností v knihovnách, studovnách, kopírovacích centrech apod. Ovládání přes dotykový monitor je uživatelsky velmi přívětivé, nastavení expozice, vyvážení bílé, zaostření apod. probíhá automaticky. Výstupy ve formátech jpg, tiff a pdf je možno přímo ze skeneru poslat emailem, po síti přes FTP, zkopírovat na USB klíč, případně lze i tisknout na připojenou tiskárnu. Sami jsme si mohli ozkoušet, že běžný návštěvník knihovny by neměl mít s obsluhou takového zařízení žádné problémy. Na základě našeho doporučení zajistili kolegové z Oddělení výpůjčních služeb zapůjčení tohoto skeneru od firmy Exon. Možnou nevýhodou může být celkem nízké rozlišení 200 DPI. Je ale pravdou, že pro účely, pro které bude skener instalován, by toto rozlišení nemělo být příliš omezující. E-Scan tedy zůstává favoritem výběru, i když na trhu jsou i další zajímavá řešení, mezi kterými budeme rozhodovat, např. Zeutschel Omniscan 12000 Bookcopy a další.

Dalším zásadním bodem je pro nás virtualizace. K rozhodnutí přikročit k virtualizaci nás vedla – kromě minimalizace hardwaru a úspory energií – starost o stálou dostupnost našeho knihovního systému Aleph. KNAV poskytuje prostřednictvím Alephu online služby více než třiceti knihovnám ústavů AV ČR. Není problém obnovit celkem rychle data ze záloh v případě jejich ztráty či poškození, vážnější situace by nastala při výpadku na hardwarové úrovni. Při volbě tedy vycházíme z toho, které virtualizační nástroje jsou podporovány dodavatelem Alephu. Virtualizační řešení, jejichž producenti Citrix, Symantec a VMware byli na veletrhu přítomni, jsou některými uživateli produktů firmy Ex-Libris sice využívána či ve stádiu testování, ale z nich je certifikován pouze VMware. Seznámili jsme se s možnostmi tohoto systému, a to jak v oblasti virtualizace serverů, tak i desktopů. Začátkem roku 2011 plánujeme začít s převáděním serverů do virtuálního prostředí a dále navážeme virtualizací stanic ve studovně. Myslím, že VMware v podstatě vyhovuje našim požadavkům.

Iva Burešová
Martin Lhoták
**EXPERT CONFERENCE
ON OPEN ACCESS
AND OPEN DATA 2010¹**

Tuto konferenci (<http://www.oaod2010.de>) organizovala Geoportis, síť pro vědecké informace, partnery byly Národní knihovna pro vědu a technologie (Hannover, Německo), Národní lékařská knihovna (Kolín nad Rýnem, Německo) a Národní ekonomická knihovna – Leibnizovo informační centrum pro ekonomii (Kiel, Hannover, Německo) s podporou německého severorýnského-vestfálského Ministerstva inovací, vědy a výzkumu.

Tématem konference, jak už název napovídá, byla kromě otevřeného přístupu (Open Access, OA) také problematika otevřených dat (Open Data) a jejich ukládání, zpřístupňování a získávání. Konference se koná od roku 2004 a za posledních 6 let se mnohé změnilo: Open Access se stává denní rutinou pro vědce v mnoha oborech a také stále více grantových agentur vyžaduje tento způsob publikování vědeckých výsledků financovaných z jimi poskytnutých finančních prostředků.

Konference se zúčastnilo přes 100 účastníků z nejrůznějších zemí světa: Německo, Španělsko, Švýcarsko, USA, Holandsko, Velká Británie, ale např. i ze zemí jako je Zimbabwe, Malajsie nebo Nigérie.

První den vystoupili na konferenci Ulrich Korowitz, Dieter Stein, Alma Swan, Toby Green, Stevan Harnad, Celina Ramjoué, Malcom Read, Guida F. Hermann, Martin Rasmussen, Anita Eppelin, Sünje Dallmeier-Tiessen, Andrea Hense, Olaf Siegert, Gert G. Wagner a Jan Brase. Druhý den to potom byli Jan Velterop, Rainer Kuhlen a Derk Haank. Celá konference byla zakončena diskuzí u „kulatého“ stolu, kterou moderoval Arnold de Kemp.

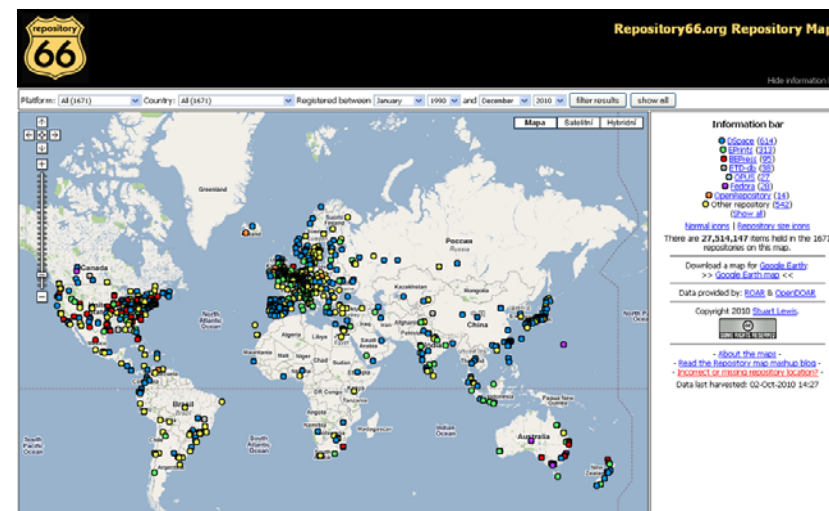
Mezi nejzajímavější přednášky patřila prezentace Almy Swan z Key Perspectives Ltd. (Velká Británie) s názvem Výhoda otevřeného přístupu (The Open Access

Advantage), která se zabývala výhodami publikování s otevřeným přístupem. Mezi výhodami OA autorka uvedla: okamžitou dostupnost, volné užití informací, viditelnost, vyšší užitnost OA zdrojů, větší vliv, lepší publikační nástroje pro autory a v neposlední řadě i ekonomické výhody OA publikování (ve Velké Británii by OA publikováním (tzv. zlatým – gold – modelem) bylo ušetřeno cca £ 480 mil.).

Alma Swan ve své přednášce také upozornila na zajímavé materiály publikované Evropskou komisí, jež jsou dostupné na webové stránce Eurostatu: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>, konkrétní dokument, ze kterého čerpala je potom na http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-07-081/EN/KS-SF-07-081-EN.PDF.

Dalším zajímavým přednášejícím byl Stevan Harnad z University of Southampton (Velká Británie), který poměrně nesmlouvavým způsobem prosazoval OA publikováním tzv. zeleným (green) modelem, což představuje autoarchivaci článků přímo autory do institucionálního repozitáře ihned po publikování. Zatím co u publikovaných odborných článků prosazoval nařízené a povinné ukládání, u vědeckých dat souvisejících s výzkumem a poté i publikováním se tomuto zatím vyhýbal, tak aby autorům zůstala výhradní práva těžit ze svých vědeckých dat.

Dále také upozornil na zajímavý projekt mapující nově vznikající repozitáře (<http://maps.repository66.org>), který v současné době zahrnuje informace o 1 671 repozitářích po celém světě a to včetně KNAV (<http://dlib.lib.cas.cz>).

¹ Kolín nad Rýnem (Německo), 13.–14. prosince 2010

Další ze zajímavých hostů byla Celina Ramjoué z Evropské komise (Belgie), která se zabývala OA v evropském kontextu – různými politikami a iniciativami, které se zabývají podporou otevřeného přístupu k vědeckým informacím. Evropská komise podporuje rozvoj OA publikování v jednotlivých členských zemích, nabádá ke spolupráci mezi těmito zeměmi, a to především proto, aby se zabránilo nákladným duplicitním výzkumům a zvýšila se návratnost investice do výzkumu a vývoje. Upozornila na Pokyny pro OA publikování vydané v roce 2007 (http://erc.europa.eu/pdf/ScC_Guidelines_Open_Access_revised_Deco7_FINAL.pdf) a také na Průvodce pravidly duševního vlastnictví pro sedmé rámcové projekty (FP7) (ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/ipr_en.pdf). Všechny prezentace z této konference jsou dostupné na <http://www.slideshare.net/oaod2010>.

Iva Burešová ENCES WORKSHOP

Projekt ENCES (European Network for Copyright in support of Education and Science)¹ byl založen v Berlíně roku 2008. V jeho rámci uspořádaly Maďarská Akademie věd a Budapeštská obchodní škola jednodenní workshop. Konal se dne 23. března 2010 a zúčastnilo se jej kolem 30 odborníků z různých evropských zemí. Těžištěm jednání se stala problematika nejen volného a trvalého zpřístupňování výsledků vědecké práce, ale především také autorskopravní vztahy, týkající se tohoto způsobu publikování.

Workshop zahájily Ágnes Téglási z Knihovny Maďarské Akademie věd a Éva Sándor-Kriszt z Budapeštské obchodní školy, které účastníky přivítaly a rovněž je seznámily s osnovou a průběhem workshopu.

Příspěvek Rainera Kuhlana se zabýval autorským právem na úrovni Evropské unie, seznámil účastníky se stávající podobou autorského práva v EU a jeho budoucími změnami. V závěru příspěvku pak apeloval na potřebu sjednotit autorské právo v EU, neboť stávající roztržitost autorského práva příliš nepříspěvá publikování spoluautorů v různých zemích EU.

Gábor Makara z Maďarské Akademie věd přednesl příspěvek na téma „Kdo jsou skuteční vlastníci vědeckých výsledků a kdo by měl vlastnit copyright?“, v němž se

¹ <http://www.ences.eu/home/>

zabýval především rozličnými smlouvami s různými vydavateli a jejich požadavky na přenos autorských práv z autorů na vydavatele.

Po polední přestávce byli účastníci blíže seznámeni s projektem ENCES a výhledy do budoucna tohoto projektu. Odpoledne byla také nabídnuta možnost prohlídky cenné sbírky orientálních rukopisů Knihovny Maďarské Akademie věd.

Závěry, ke kterým se během workshopu došlo, jsou:

- potřeba koordinace autorského práva mezi jednotlivými evropskými zeměmi, různými větvemi EU a grantovými agenturami;
- větší provázání autorského práva s lidskými právy obecně a s obchodním právem;
- upřednostnění regulací před smlouvami;
- optimalizování infrastruktury otevřených repozitářů a archivů;
- vyjednávání s držiteli autorských práv a veřejné zpřístupňování dat.

<http://www.ences.eu/workshop-10-budapest/>

Iva Burešová Ivana Laiblová Kadlecová ONLINE INFORMATION 2010

Letošní ročník Online Information se stejně jako loni konal v Olympia Grand Hall v Londýně a to od 30. listopadu do 2. prosince 2010. Zúčastnilo se jej více než 10 000 návštěvníků, IT profesionálů, vydavatelů a informačních profesionálů z 69 zemí, 200 vystavovatelů; zorganizováno bylo více než 100 volně dostupných seminářů.¹

Setkání bylo rozděleno na šest sekcí: Management obsahu (Content Management), Řešení vyhledávání (Search Solutions), Sociální média (Social Media), Řešení elektronického publikování (ePublishing Solutions), Systémy pro správu obsahu (Content Resources) a Management knihoven (Library Management). Nakonec byl přidán ještě i Pavilón XML (XML Pavilion),

¹ <http://www.online-information.co.uk/index.html>

kteřý si kladl za cíl představit škálu XML technologií a vysvětlit různé aspekty vytváření a publikování XML pro ebooky či webové stránky.

Hlavním tématem Online Information 2010 byl stejně jako loni jednoznačně fenomén sociálních médií a sociálních sítí, stejně tak jako různé vyhledávací nástroje.

Z navštívených seminářů nejvíce zaujala přednáška Karen Blakeman s názvem Google's New Search Features: has it gone too far? (Nové prvky Google vyhledávání: nezašlo to příliš daleko?). V přednášce bylo předvedeno mnoho nových či starých, ale upravených nástrojů vyvíjených společností Google. Posluchači byli upozorněni na automatický tracking (stopování) a zobrazování historie vyhledavače Google. Další přidanou novinkou je „Social Circle“, který zobrazuje výsledky hledání v sociálních sítích, které Google vyhodnotí jako lokálně nebo zájmově blízké položenému dotazu. Dalším upozorněním bylo, že Google Scholar, vědecká odnož Googlu, jinak pracuje s překlepy či chybně zadanými slovy (tj. Did you mean...? Měli jste na mysli...?). Celá powerpointová prezentace je spolu s ostatními přednáškami Karen Blakeman umístěna na <http://www.slideshare.net/KarenBlakeman>.

Další ze zajímavých prezentací byla přednáška Reynolda Guida z firmy Thomson Reuters s názvem Expand Universe of Knowledge, která se zabývala novinkami ve vyhledávání ve Web of Knowledge a zpracováním různých typů informací a přidáváním sémantických významů slov (např. „Florida“ což může být stát USA nebo také např. člověk – Richard Florida (University of Toronto). Rozlišení těchto pojmů ze strany Thomson Reuters velmi usnadní konečným uživatelům vyhledávání. Pan Reynold Guida také upozornil na to, že 10 jmen (mezi která patří např. Johnson, Brown, Zhang nebo Kim) tvoří bezmála 2 000 000 unikátních autorů u kterých bylo třeba přidat další sémantické tagy, které byly v původním textu nedostupné, jako je např. přidání dalších informací o autorech apod.

Kateřina Durecová
Zdeňka Chmelařová
**VÝROČNÍ
KONFERENCE
IGELU 2010**

Každoroční setkání uživatelů systému Aleph sdružených v organizaci IGeLU¹ se uskutečnilo v belgickém univerzitním městě Gent ve dnech od 30. srpna do 1. září 2010. Knihovna AV ČR jako člen organizace také vyslala na toto páté setkání své zástupce. Celkem přijelo 430 účastníků z 31 zemí včetně dvou nových členů Slovinska a Japonska a hostů z Jamajky.

The International Group of Ex Libris Users (IGeLU) zastupuje přes 300 institucí z celého světa a hájí práva uživatelů produktů firmy Ex Libris. Sdružení se snaží prosadit priority a potřeby uživatelů, ovlivňuje vývoj softwaru a nabízí uživatelům sdílení informací prostřednictvím fóra a konferencí.

Hlavním cílem naší návštěvy bylo dozvědět se více o nových verzích systému a o plánovaných změnách, které zde firma prezentovala. Dalším přínosem byla možnost vyslechnout ostatní uživatele z jiných institucí, kteří zde diskutovali o jednotlivých produktech firmy Ex Libris a svých zkušenostech se správou systému.

Letošní konference IGeLU se opět z velké části věnovala katalogům a knihovnickým systémům nové generace. Firma Ex Libris v této souvislosti informovala o vývoji a vylepšeních systému. Zájemci měli možnost dozvědět se něco více o produktech a update verzích Ex Libris jako je knihovní systém Voyager 8.2, Verde – doplňující řadu nástrojů pro správu přístupu k elektronickým informačním zdrojům, SFX – kontextový link server, DigiTool 3.3 – digitální repozitář, MetaLib 4.4 – pokročilý nástroj pro integrování lokálních i vzdálených informačních zdrojů v knihovnách, Rosetta – nástroj pro digitální uchovávání, bX – referenční služba, Primo – uživatelské rozhraní, které na jednom místě nabídne koncovým uživatelům všechny služby knihovny, Primo Central – Roadmap and Q, URM Update. Sezení, která byla určena pro všechny návštěvníky, se odehrávala veřejně. Setkání jednotlivých pracovních skupin probíhala pouze v ústraní.

Uvedení konference se zhostil předseda IGeLU Jirka Kende, který hovořil o aktivitách IGeLU v minulém roce, o kooperaci s firmou Ex Libris, o rozpočtu

¹ <http://igelu.org/about>

organizace a volbě nových členů řídicího výboru. Dále zde zmiňoval další rozšíření hlasování NERS ([New Enhancement Request System](http://ners.igelu.org)), kterého se mohou zúčastnit členové ELUNA a IGeLU na internetové adrese <http://ners.igelu.org>. V neposlední řadě se zmínil o nových zdrojích pro Central Knowledge Bases, testování URM – Primo a e-Books. Členský poplatek by měl podle Kendeho zůstat i pro příští rok stejný.

Následovala souhrnná zpráva prezidenta Ex Libris Matti Shem Tova o působení firmy za uplynulý rok, který byl úspěšný tím, že se firma rozšířila do Dánska a Švédska. V srpnu firma Ex Libris podepsala další smlouvu o implementaci Primo a Primo Central s finskou Národní knihovnou pro celonárodní využití v knihovnách a příbuzných institucích. Dále se Shem Tov zmínil o dvou nových službách. První z nich je moderní referenční služba bX, která pro nalezený článek generuje seznam další doporučené literatury na základě využití ostatními uživateli. Další novinkou je Primo Central index. Shem Tov uvedl, že u nejnovějších verzí Alephu 20.1 a Voyageru 7.2 nabízí firma mnohá rozšíření a vylepšení. V červnu 2010 byla také spuštěna služba Rosette 2.0, která je určena k trvalému uchování digitálních sbírek.

Zajímavou přednášku nazvanou „It's About Time...“ prezentoval známý belgický knihovník a informační vědec Herbert Van de Sompel z Národní laboratoře v Los Alamos, který dříve působil na univerzitě v Gentu. K některým jeho průkopnickým aktivitám patří např. zavedení LAN, CD-ROM LAN, CD-ROM WAN, belgického souborného katalogu na CD-ROM, SilverPlatter, Aleph 500, MARC, SGML, přidání SFX do balíčku Ex Libris a další. Jednou z důležitých technologií, na jejímž vývoji se Van de Sompel podílel, je Open Access Initiative (OAI).

V rámci hlavní přednášky nás zástupci firmy Ex Libris seznámili s projektem „nové generace“ s názvem Unified Resource Management System (URM), který umí zpracovávat zdroje na fyzických nosičích i zdroje elektronické a víceméně kumulovat funkce Alephu, DigiTool a Verde s využitím Prima pro jejich zpřístupnění. Jak Shem Tov řekl, tento systém je právě testován různými spolupracujícími institucemi.

Nejvíce příspěvků na konferenci IGeLU bylo v letošním roce věnováno rozhraní Primo, jeho implementaci a aplikaci v některých zahraničních knihovnách. Během setkání uživatelů se o své zkušenosti s Primo podělili také zástupci univerzitních knihoven z Berlína, Aalborgu, Strathclyde a Mannheimu.

Primo Central společně s budoucí strategií URM vyvolaly asi největší diskusi. Během léta byly do Primo Central přidány Wiley, Springer, Thomson Reuter, AAAS, Lexis Nexis a další zdroje – např. odborný otevřený obsah (HathiTrust, arXiv.org aj.). V současné době byl zahájen pilotní projekt s Elsevierem. Aktuální stav je 250 mil. odborných dokumentů, z toho 65 % tvoří obsah vědeckých časopisů.

K Primo Central je možné přistupovat i z libovolného rozhraní a vlastních systémů (např. VUfind). Podrobný seznam zdrojů obsažených v Primo Central bude knihovnám k dispozici ke stažení.

Nová verze MetaLib 4.4 by měla být uvolněna na podzim 2010, její součástí bude i možnost aktivace Primo Central Index. Firma Ex Libris bude nabízet Primo Central všem zákazníkům MetaLib, kteří přejdou na verzi 4.4 v rámci poplatku za údržbu systému.

Primo Central je prohledatelný zdroj poskytující uživatelům mnohem širší nabídku indexovaných časopisů, rychlejší vyhledávání a kvalitnější řazení výsledků podle relevance. Verze SFX 4.0 byla uvolněna v červenci 2010. V této verzi došlo zejména ke kompletní změně rozhraní administrativního modulu, který byl rovněž obohacen o některé nové funkce. Knowledge base SFX by měla být také častěji aktualizována, veškeré požadavky na změny a aktualizace by měly probíhat rychleji a jednodušeji. Již nyní je připravována SFX verze 4.2, SFX bude nadále udržován jako nezávislý systém. Plánuje se také jeho začlenění do URM. Srovnání vyhledávání v MetaLib, Primo a Primo Central se zhostil ve své přednášce Stefan Lohrum z Kooperativer Bibliotheksverbund Berlin-Brandenburg. Primo a Primo Central je podle něj daleko rychlejší než MetaLib, kde trvá vyhledání a zobrazení obvykle 10 sekund a více. MetaLib zároveň pracuje s mnohem menším počtem záznamů než Primo. Z povahy paralelního vzdáleného vyhledávání v různých zdrojích není možné vracet všechny výsledky vyhledávání a jejich relevance není vzájemně konzistentní. Oproti tomu se v Primo Central pracuje se všemi nalezenými záznamy stejným a plnohodnotným způsobem. MetaLib však nabízí aktuálnější data a má lepší informační zdroje. Primo a Primo Central je výkonnější. Pokrytí dat je nejlepší v MetaLib, nejslabší v Primo a střední v Primo Central. Řazení je nejslabší v MetaLib, v Primo a Primo Central je pak vyšší. V průběhu konference IGeLU byla k dispozici nová služba Ex Libris Learning Centre, kde si zájemci mohli vyzkoušet něco z Alephu 20.2, MetaLib – Deep Link Generator, Voyager atd. Tato služba je nyní přístupná také na webových stránkách IGeLU.

Konference IGeLU se tento rok velice vydařila, mimo jiné i díky příjemné atmosféře středověkého města Gent. V roce 2011 bude 6. ročník konference IGeLU probíhat na půdě izraelské University v Haifě ve dnech 11.–13. září a konference bude organizována společně se systémovým seminářem.

Program a prezentace z letošní konference jsou k dispozici v angličtině: <http://igelu.org/conferences/ghent-2010/2010-presentatio>

Lenka Bártová
Anna Vorlíčková
**LETNÍ KNIHOVĚDNÁ
ŠKOLA V LYONU 2010**

Na přelomu srpna a září (31. 8.–4. 9.) 2010 se v Lyonu konal již 8. ročník workshopu široce zaměřeného na dějiny tištěné knihy.¹ Již tradičně jej pořádal Institut d'Histoire du Livre a zájemci měli možnost vybrat si některý ze čtyř knihovědných kurzů. Každý z nich má kapacitu 12 posluchačů a jsou zaměřené jednak na papír a filigranologii, kterou jako obvykle vyučoval Neil Harris z italské univerzity v Udine, na typografii, již se ujal James Mosley, hostující profesor na britské University of Reading, dále na bibliografii, na niž se specializuje Dominique Varry, profesor knižní kultury na univerzitě v Lyonu, a na techniku knižní ilustrace, kterou vyložil a na bohatém materiálu předvedl Michael Twyman, též z univerzity v Readingu. Zúčastnily jsme se s kolegyní kurzů věnovaných dějinám tištěného písma a akcidenčním tiskům.

Hlavním účelem kurzu Jamese Mosleyho věnovaného dějinám tištěného písma bylo provést posluchače vývojem písma od jeho počátků až do dnešních časů a přitom upozornit na drobné detaily, kterých by si ani při pečlivějším pozorování liter nemuseli všimnout. K tomu dobře posloužila projekce s názornými ukázkami různých typů a vývojových fází písma. Na známých i méně známých ukázkách ze středověkých rukopisů evropské proveniencí jsme si prohlédli různé typy textury, rotundy a bastardy a potom obdobu těchto písem v prvotiscích, nevynechali jsme pochopitelně ani modernější švabach a frakturu. Podstatně více pozornosti než písmu gotickému a novogotickému jsme však věnovali písmu humanistickému, a to jak v jeho psané, tak v pozdější tiskové formě. Všimnout si při studiu dějin tištěného písma též písma rukopisného je nesmírně důležité, neboť se oba druhy písma navzájem ovlivňovaly, tiskové písmo mělo své vzory v písmu psaném, jemuž zase pomáhalo k unifikaci.

Kurz pod vedením M. Twymana „Efemera pod lupou“ byl věnován akcidenčním tiskům, což jsou tiskoviny neknižní povahy s aktuálním významem, vytvořeným pro zvláštní účel či událost a jednorázovou potřebu. Mezi tyto tiskoviny můžeme zahrnout různé letáky a oznámení, plakáty, programy, pozvánky, nakladatelské a knihkupecké nabídky, výroční zprávy, obchodní či osobní vizitky, vyhlášky, etikety, reklamní letáky, obálky, balicí papíry atd. Zásadní pozornost ale věnoval

¹ <http://ihl.enssib.fr/siteihl.php?page=238&aflng=fr>

problematice grafických technik použitých při jejich tisku, jejichž určování je velkým oříškem pro všechny správce sbírek, antikváře či sběratele, a to především u exemplářů vytištěných od konce 18. století.

M. Twyman se zaměřil na čtyři základní metody tisku, tisk z výšky, hloubky, plochy a skrze síto. Zmínil také vliv kvality papíru a zvláště jeho absorpčních vlastností na kvalitu tisku. S grafickými technikami jsme se začali seznamovat chronologicky, od dřevořezu. Angličan Thomas Bewick objevil v 70. letech 18. století novou techniku dřevorytu, jež se posléze při tvorbě xylografických štočků velice často kombinovala s technikou dřevořezu. Techniky tisku z hloubky, mědiryt a lept, jsou pro výrobu akcidenčních tisků více či méně nevhodné, a tudíž nebyly příliš často užívané. Kovová deska používaná v obou těchto technikách není tak odolná jako např. litografický kámen a nesnese také tolikanásobnou reprodukci.

Vynálezem litografie neboli kamenotisku, což je grafická technika tisku z plochy, došlo k dalšímu zjednodušení a zrychlení výroby tiskovin. Kamenotisk je velmi vhodný pro tisk různých tabulek, divadelních programů, vzorníků, map, plánů, reklam, katalogů, produktů různých úředních dokumentů, partitur atd. Ke značnému rozšíření litografie došlo nesporně díky mnoha jejím přednostem. Jedny z nejpodstatnějších jsou rychlost a mnohonásobná reprodukovatelnost, s nimiž jde ruku v ruce i ekonomické hledisko. Nedílnou a velice podstatnou součástí semináře bylo i ohromné množství konzultovaných originálních akcidencí, s jejichž „pomocí“ jsme měli možnost jednotlivé techniky porovnávat a učili jsme se je rozeznávat.

Kromě výborného technického zázemí, kterým pořádající instituce disponují, je nezanedbatelnou výhodou lyonského kurzu jeho mezinárodní ráz, neboť si posluchači mohou vyměnit nejen bohaté zkušenosti ze svých domovských knihoven, ale též kontakty, což může mnohdy znamenat počátek zajímavé mezinárodní spolupráce.

Loňských kurzů se kromě nás zúčastnili zaměstnanci národních a univerzitních knihoven, antikváři a nakladatelé z Belgie, Dánska, Francie, Velké Británie, Itálie, Polska, Švýcarska, Španělska, Venezuely, USA a Kanady.

Tomáš Jandera
CASLIN 2010

Ve dnech 6.–10. června 2010 proběhl již 17. ročník konference CASLIN ve slovenských Tálech. Konference byla pořádána Univerzitnou knižnicí Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Téma této československé konference s mezinárodní účastí bylo „Knižovní služby, potřeby uživatelů a měnící se ekonomická realita“.

První přednáškový den zahájil Andrew Lass (Mount Holyoke College, USA). V úvodní řeči se věnoval inovacím, které jsou v době ekonomické krize nezbytné. Inovace často přicházejí z periférií a knihovna by se měla stát jakousi periférií, průsečíkem, kde se setkávají lidé z různých prostředí a kde k inovacím dochází. Následovala přednáška Alexandry Sanchezové (Queens Public Library, USA) s názvem „Americké veřejné knihovny a měnící se časy“, ve které představila knihovnu v Queens a její roli v multikulturní společnosti.

Jay Schafer (University of Massachusetts, USA) se věnoval ve svém vystoupení „Řešení problémů změnou – prostřednictvím spolupráce“, v němž na příkladu konsorcia pěti knihoven popsal výhody a problémy konsorciálního řešení. Výhodou by mohla být sdílená akvizice, nákup bez zbytečných duplikátů u jednoho dodavatele, sloučení katalogizace do jednoho oddělení pro všechny zúčastněné knihovny atd. Za hlavní nevýhodu byl označen „politický problém“, lidský faktor, nechuť zaměstnanců ke slučování a přesouvání pracovišť.

S referátem „Dopady ekonomické krize na rozpočty veřejných knihoven v roce 2009 a 2010“ navázal Vít Richter (Národní knihovna Praha), v němž prezentoval výsledky průzkumu, kterého se zúčastnilo 287 knihoven, z toho 10 krajských, 60 městských regionálních, 144 městských a 73 obecních.

Dalším příspěvkem byla prezentace Petra Ženče (Regionální knihovna Karviná) „Regionální knihovna Karviná – moderní, progresivní, perspektivní“, ve které tuto knihovnu představil jako jednu z nejmodernějších knihoven v ČR a toto tvrzení podpořil tím, že je zapojena do virtuálního prostředí Second Life. O tomto projektu pak přednášel druhý den v odpoledním bloku Tomáš Bouda.

Následovala firemní prezentace firmy Multidata, ve které Martin Vojnar prezentoval nástroj „Primo“ od společnosti Ex Libris, který má uživateli umožnit vyhledávání v elektronických i tištěných zdrojích knihovny podobně jako např. Google.

Dagmar Kleinová a Dušan Lechner (Univerzitná knižnica Bratislava) pokračovali přednáškou „Idete mi na nervy..., čo chceme my a čo chcú naši používatelia alebo o prieskume spokojnosti používateľov služieb Univerzitnej knižnice v Bratislave“. Na závěr dne proběhly dvě firemní prezentace, a to firmy Microform, s. r. o., od Aleny Kulíkové a firmy EMtest-SK od Ivce Škarbové.

Druhý den zahájil Jean-Pieter Barbian (Stadt Bibliothek Duisburg, Německo) přednáškou s názvem „Řešení dilematu – Knihovny mezi zákaznickými požadavky a rozpočtovými škrty“, ve které kromě představení domovské knihovny poukázal na cílenou diferenciaci služeb pro různé skupiny obyvatelstva (nezaměstnaní, senioři, přistěhovalci atd.), ale také na problémy se snižováním rozpočtu. Dalším velmi zajímavým vystoupením pokračoval Tomáš Řehák (Městská knihovna Praha). V přednášce „Role knihovníka v 21. století“ apeloval na nutnost změny role knihoven. Pokud se knihovny nestanou místem, kde budou lidé chtít být, je pravděpodobné, že zaniknou. S nástupem elektronických médií možná již lidé brzy knihovnu potřebovat nebudou.

Firemní prezentací „Úloha elektronických knih v průběhu výzkumné práce“ zahájil odpolední blok přednášek Michael Neuroth (Elsevier, Netherlands).

Následoval příspěvek „Imerzivní technologie internetu: příležitost pro knihovny stát se znalostní organizací 21. století. Případová studie: VIAKISK (Virtuální Akademický Kampus Informačních Studií a Knižnictví)“ Tomáše Boudy (Centrum PARTSIP – Kabinet informačních studií a knihovnictví FF MU), ve kterém se věnoval především aktivitám Regionální knihovny v Karviné ve virtuálním prostředí Second Life.

Další firemní prezentaci přednesli Jan Luprich a Vojislav Milovanovic ze společnosti EBSCO, v níž představili nástroj EBSCO Discovery Services a produkt ERM. Nadežda Andrejčíková (Cosmotron, s. r. o.) přednesla příspěvek „Zdroje a služby – děláme to dobře?“, ve kterém se věnovala změně trendů na webu a z toho vyplývající potřeby standardizace vytváření metadat webových dokumentů, aby data byla strojově zpracovatelná a umožňovala efektivnější vyhledávání.

S prezentací „Komunitní aktivity Mestskej knižnice mesta Piešťany“ vystoupila Margita Galová (Městská knižnica mesta Piešťany), v níž představila svoji knihovnu a její aktivity, které již nejsou určeny pouze uživatelům knihovny, ale i návštěvníkům města, například informační střediska, kde umožňují 24 hodin denně přístup k internetu.

Závěr přednáškových dní byl věnován dvěma firemním prezentacím, a to „Ochrana knihovního fondu – efektivní, diskrétní a dlouhodobá“ od Oxany Ferancové (LSE Integration Slovakia – 3M) a přednášce Ladislava Svrška (Albertina icome Bratislava, s. r. o.).

Další den konference probíhaly workshopy. Účastníci se rozdělili do třech skupin, každá skupina byla vedena jedním ze tří zahraničních přednášejících (Alexandra Sanchezová, Jay Schafer a Jan-Pieter Barbian).

Skupina Alexandry Sanchezové řešila krizové scénáře jak v osobním, tak ve firemním životě. I když témata nebyla přímo spjatá s knihovnou, výsledkem byly zajímavé postupy řešení krizí obecně.

Skupina pod vedením Jaye Schafera se věnovala tématu jeho přednášky a řešila mimo jiné i motivaci zaměstnanců knihovny.

Poslední skupina, kterou vedl Jan-Pieter Barbian, řešila dvě otázky: „Co mohou knihovny v příštích několika letech udělat, aby byly pro své uživatele atraktivní?“ a „Jak?“. Na závěr workshopů studenti knihovnictví, přítomni v jednotlivých skupinách, seznámili účastníky konference s průběhem a závěry všech tří workshopů.

Poslední den byl věnován závěrečné řízené konfrontační diskusi vybraných účastníků – tzv. akváriu. Moderovali ji Andrew Lass a Martin Lhoták. Do akvária byly vybrány tyto rybičky: Naděžda Andrejčíková, Tomáš Bouda, Ivan Cígler, Ludmila Homolová, Pavel Kocourek a Tomáš Řehák.

Jako téma bylo vyhlášeno „Možné proti skutečnému“ a bylo rozděleno do tří podotázek:

- 1) Co může knihovna nabídnout lidem, kteří ji užívat nemusí?
- 2) Jak to udělat, aby knihovna zaměstnance bavila?
- 3) Jaké jsou priority spolupráce knihoven při poskytování služeb?

Na téma každé podotázky bylo vyřčeno mnoho různých názorů. Například na otázku č. 1 bylo řečeno, že by knihovna měla být příjemná, pohodlná, neuniformní, vybavená kavárnou, případně i hernou, nabízet služby i tzv. neuživatelům, ale také profesionální se schopností reflexe a také by měla mít dobrý marketing.

Na otázku č. 2 rybičky mimo jiné odpověděli, že by vedení mělo naslouchat i tzv. rebelům a každý zaměstnanec by měl znát celý zpracovatelský proces (od nákupu dokumentu až k uživateli), aby věděl, že i jeho úsek je důležitý.

Na otázku č. 3 bylo řečeno, že je velmi důležitá předem dojednaná a cílená spolupráce zejména v oblasti sdílení zaměstnanců, zdrojů dat, služeb atd.

Podrobnější zprávu lze nalézt v článku Pavly Kovářové vydanou v elektronickém časopise Ikaros č. 7, roč. 14 (2010)

(<http://www.ikaros.cz/zprava-z-konference-caslin-2010>)

a také na oficiálních stránkách akce:

<http://indico.ulib.sk/MaKaC/conferenceDisplay.py?confId=9>

HERMAN LIEBAERS (1919 – 2010)

V listopadu 2010 oznámilo vedení IFLA světové knihovnické veřejnosti, že 9. listopadu zemřel v Bruselu ve svých 91 letech jeden z bývalých předsedů IFLA dr. Herman Liebaers. Kdo byl dr. Liebaers a proč i my v České republice máme důvod na něj s vděkem vzpomínat?

Byl velkým přítelem Československa a velice těžce nesl naší okupaci vojsky armád varšavské smlouvy v roce 1968; v rámci IFLA na tehdejší situaci Československa při každé příležitosti upozorňoval, což lze doložit odkazy na jeho opakovaná vystoupení na kongresech IFLA (1998 Amsterdam,¹ 2002 Glasgow²). Jeho přednášky byly následně publikovány také v časopise IFLA Journal.³ Spolupracoval a podporoval tehdejšího předsedu Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR PhDr. Rudolfa Málka, který byl na kongresu IFLA ve Frankfurtu nad Mohanem zvolen místopředsedou IFLA. Dr. Liebaers byl v IFLA předsedou v letech 1969–1974, po skončení předsednictví byl jmenován čestným předsedou IFLA.

V padesátých letech působil dr. Liebaers jako ředitel knihovny CERN (European Organization for Nuclear Research) a poté dlouhá léta (1956–1973) působil jako ředitel Národní (či chcete-li Královské) knihovny v Bruselu. Od roku 1973 do roku 1981 byl maršálkem u dvora belgického krále Baudouina. Své působení v této funkci zvětšil v obsáhlé publikaci „Baudouin en filigrane“, vydané v Editions Labor v roce 1998.⁴

Dr. Hermana Liebaerse jsem poznala osobně a hluboce jsem si jej vážila. Ve dnech 6. až 10. května 1999 pobýval na soukromé návštěvě Prahy; podařilo se mi zorganizovat jeho setkání s tehdejším ředitelem NK ČR dr. Vojtěchem Balíkem, prof. Jiřím Cejpkem, dr. Vitem Richterem a s ředitelem Státní knihovny ČR z let 1962–1970 dr. Josefem Vinárkem. Udělalo mu to radost.

¹ <http://ifla.queenslibrary.org/IV/ifla64/121-103e.htm>

² [The Dutch Tea Party of IFLA in the Seventies – A quick flash back of forty five years before the Dutch Tea Party](#)

³ «IFLA Journal» (1998, 5/6, 320–323)

⁴ In 1973 King Baudouin requested Dr Liebaers, at that moment president of the International Federation of Library Associations (IFLA), to become Marshal of the Court.

JEAN MEYRIAT (1921–2010)

Počátkem roku 2011 oznámila současná předsedkyně ADBS⁵ paní Elisabeth Gayon, že 26. prosince 2010 zemřel v Paříži ve věku 89 let Jean Meyriat – významný francouzský teoretik a praktik informací a dokumentace. Ve své bohaté profesní kariéře působil v letech 1981–1985 mimo jiné také jako pátý předseda Asociace informačních pracovníků Francie a zůstal jí věrný až do své smrti. Byl vynikajícím odborníkem v oblasti informací a dokumentace a politické vědy (science politique), jeho přínos všem těmto oborům je nedocenitelný. ADBS vydala před časem k jeho 80. narozeninám sborník příznačně nazvaný „Jean Meyriat, théoricien et praticien de l'information – documentation“.

Čeští knihovníci a informační pracovníci měli možnost setkat se s jménem Jeana Meyriata v obou evropských projektech, kterých se Česká republika zastoupená SKIP zúčastnila. Oba se týkaly stanovení a prosazení evropské certifikace kompetencí v oboru knihovnických a informačních služeb. Mám na mysli evropské projekty DECIDoc, který probíhal v letech 1997 až 2001, a CERTIDOC,⁶ který zůstal otevřený. Výsledky obou projektů shrnul pro potřebu zájemců odborné příručky,⁷ které obsahují mimo jiné zasvěcené předmluvy, úvody a vysvětlivky Jeana Meyriata. Při hledání adekvátních překladů jednotlivých kompetencí do češtiny nám byl Jean Meyriat vždy chápajícím přechočným pomocníkem. Těžko lze prostými slovy docenit jeho přínos. Dílo, jemuž věnoval Jean Meyriat tolik času, zůstalo v půli cesty. Je na nás, aby obrovský intelektuální vklad a množství drobné organizační práce nezůstaly promarněny. Jean Meyriat bude nejen francouzským kolegům, ale i nám velice chybět!

JAN VLACHÝ (1937–2010)

27. září 2010 nečekaně zemřel během svého pobytu v Berlíně Ing. Jan Vlachý, který zanechal stopu světového významu v oblasti scientometrie.⁸ Ač vystudovaný nukleární fyzik, celoživotně se zabýval vytvářením přesných analýz informací. Informační a knihovnická veřejnost jej proto zná právě z jeho bibliometrických a scientometrických studií. Byl v tomto oboru pionýrem, vysoce oceňovaným v zahraničí. Osobnosti jako Derek J. de Solla Price, který je považován za otce scientometrie, nebo Eugen Garfield, zakladatel amerického Ústavu pro vědecké informace (Institute for Scientific Information), jeho práce citují. Ing. Vlachý během svého života publikoval více než 400 článků a statí v časopisech, v konferenčních sbornících a knihách; v letech 1967–1986 působil jako editor a výkonný redaktor jednoho z nejcitovanějších československých vědeckých časopisů „Czechoslovak Journal of Physics“. Jak uvádí doc. dr. Milan Špála, právě za přínos citační, naukometrické a následně scientometrické oblasti získal Ing. Vlachý v roce 1989 vysoké mezinárodní ocenění.⁹

⁵ Association des professionnels de l'information et de la documentation – <http://www.adbs.fr/>

⁶ <http://www.certidoc.net/>

⁷ Průvodce znalostmi a dovednostmi evropských odborných pracovníků v oboru knihovnických a informačních služeb (Praha, SKIP 1999) a Evropský průvodce kompetencemi v oboru knihovnických a informačních služeb (Praha, SKIP 2006)

⁸ Scientometrics, DOI 10.1007/s11192-011-0340-y

⁹ Derek de Solla Price Memorial Medal

OBSAH

Úvodem (J. Burgetová)	3
Ohlédnutí za INFORMACEMI (I. Laiblová Kadlecová)	5
Témata akademických knihoven na evropských konferencích (M. Lhoták)	6
Open Repositories 2010 (P. Srb, M. Lhoták)	8
Druhé technické setkání sítě EoD (P. Srb, T. Jandera)	10
Workshop „Your metadata on the Web“ (P. Srb)	11
Mezinárodní veletrh CEBIT 2010 (Z. Tichý)	13
Expert conference on Open Access and Open Data 2010 (I. Burešová, M. Lhoták)	15
ENCES Workshop (I. Burešová)	17
Online Information (I. Burešová, I. Laiblová Kadlecová)	18
Výroční konference IGeLU 2010 (K. Durecová, Z. Chmelařová)	20
Letní knihovědná škola v Lyonu 2010 (L. Bártová, A. Vorlíčková)	23
CASLIN 2010 (T. Jandera)	25
In memoriam (J. Burgetová)	28